

Av Peter Kjeldaas

Handler om hans bror; Torvald Kjeldaas, f. 15.9.1908, Røra, d. 7.1.1967, Leirfjord – og forholdet dem imellom - minneord.

En bror:

Det er midt i september, løvtrær flammer mot tung barskog oppe i lia. Jeg traver rundt i nyplantet hage, sitter i «Lysthuset» av skinnende gullpil, ruller på grasmatta sammen med den to år yngre søsteren. Da er det en som roper ute på trammen: Skynd dere kom inn begge to! Vi småspringer inn på kjøkkenet. Hysj, nå skal dere få høre morsomt, sier storesøster, vi har fått en liten bror!

En bror? Hvor er han kommet fra? Barnegråt i kammerset – så stille igjen, noen prater. Jeg var knapt fem år da begivenheten fant sted. Ingen hadde fortalt oss om det som var i vente – om «storken», eller om barnet i mors mave. Dette det første jeg husker fra barneåra.

Gutten ble siste en søskenflokk på ni - veslebror og hjertebarnet til mor. I åra framover kom vi tre yngste til å stå sammen i så å si alt. At jeg, som den eldste, skulle få oppleve deres bortgang, er det ennå vanskelig å forsone seg med. De døde begge i 1967. Søster og storebror ledet nok ubevisst den yngste, føyelig som han var, - på samme tid ble han nok også dullet med av mor. Men livet er kanskje et spill av tilfeldigheter? Det var så mye å sysle med, både ute og inne. Etter far døde innunder jul 1913, måtte vi jobbe på åker og eng, i vedskjul og fjøs, plukke stein og luke ugras, hogge ved og måke gjødsel.

Tid til lek ble det nå likevel. Oppe i ei gammel selje bygde vi hus, satt her og så ned på jernbanestasjonen, og togene som kom og gikk, på fiskeren i småbåten sin ute på fjorden. Bak den fjerne, blå åser. Så kløv vi ned, listet oss opp «Bråttet», til bringebærfeltet, rappet kanskje fra busker på naboeiendommen. En gang spratt en gammel knark fram og brukte kjeft, så vi sprang for livet heim til mor. Ei kjempestor hengebjørk klorte seg fast i bergveggen, her fant vi «kråkesølv», som søster pyntet med i leikestua. Stundom dristet vi oss inn i mørke granskogen i Åsalia. Flekket barken av kvister og stakk dem inn i store maurtuer, det smakte så deilig når vi slikket på bjørkepinnene etterpå.

På varme soldager gikk vi den lange veien til «Hyllbukta», lå på brennhett svaberg, plasket på grunne sandbanker, prøvde å svømme, men det var nok bare jeg som etter mye strev fikk det til å bære.

Første gang veslebror var med på jobb for å tjene noen slanter, må være da vi hogg favnved i fjellet. Tidlig vårmorgen, søle nedi bygda, snø i nordhellinga og opp mot fjellbandet. Guttene har det travelt, finner beinbeinveger, hopper over fossende stryk og vasser i vått lyng. 17-åringen bærer niste, øks og sag, den fem år yngre broren staker seg fram med målestaven, redd for å sakke etter. Etter vel en time er de ved Røflovatnet. Kvite skyer seiler under blank vassflate, det vaker inne i vika - bare småfisk, sies det. De labber oppover mot garden, blir stående i lia, titter ned på liljene som svømmer innunder land. Så går døra opp, og bonden kommer nedover til arbeidskarene sine. Han nikker smilende, prater om det fine været og slår følge mot bratthenget. Her er blinket ut gammel skog, store graner og en og annen krongleferu.

De kryper opp ufser, over mosegrodde steinheller, sitter og puster ut en liten stund til bonden går. Guttene legger seg på kne under det nærmeste treet, gnager seg inn i det med den gamle

buesaga. Det røyner på, tolvåringen slipper taket, setter seg ned i mosen og tørker svette på busserullen. Endelig, med et brak raser treet i bakken, vipper rotenden til værs og blir liggende over en høy stenblokk. Kvisting, kapping og kløyving går lettere, er stokken for vrien slår de inn kiler. Veden legges opp mellom to trær, helst to meter fra hverandre. Klarer de halvannen favn, kommer daglønna opp i ti kroner - han betaer godt fjellbonden. Alder og terreng tatt i betraktning, var det kanskje flaks at de kom fra denne jobben med liv og lemmer i behold.

Vi lærte tidlig å spille etter noter, på et harmonium etter far; han laget i alt fire slike instrumenter. Stasjonsmesteren lånte meg en fiolin, med den som mønster bygget jeg min egen, og nå begynte et samspill som førte oss enda nærmere sammen.

I 1923 solgte mor Åsheimen og flyttet til Stjørdal. Her fikk hun bygget seg stort hus, med egen leilighet i 2. etasje. Vi guttene sov i et lite kvistrom i tredje, et ytterst skrøpelig krypinn når vinterkulden satte inn, og temperaturen gikk langt under frysepunktet.

Jeg ble ferdig som lærer i 1925, den yngste startet sin videregående utdanning ved toårig, privat middelskole i Stjørdal, leste på egen hånd, hospiterte ved Katedralskolen og tok artium i 1930.

Etter en vinter i Orkdal, fikk jeg tilfeldige jobber i folke- og framhaldsskole i Stjørdal, syslet ellers med litt av hvert - journalistikk, hage- og malerarbeid.

Fikk elever i klaver og fiolin og bandt inn bøker for folk – et arbeid bror overtok da jeg reiste, det ble noen kroner av dette også.

Det var låt i fars gamle instrument ennå, men begge savnet piano. Så gikk vi inn i IOGT - på seks måneders oppsinging som vi sa - for å få anledning til å øve på instrumentet i losjen. Her kunne vi sitte utover ettermiddagen, spille firhendig, fiolin og piano – Grieg, septetten av Beethoven m.fl. Som takk for lånet underholdt vi på møte og fest, til gjensidig hygge og berikelse - vil jeg tro. Ikke sjelden møtte vi en ordensbror i Kjøpmannsgata nynnende på Norsk dans nr. 2, den sto ofte på programmet.

Søndag utpå høstparten spiller vi som vanlig inne på stua, ute raser storm, regn og sludd pisker mot vinduene. Da løsner en takstein hos naboen, seiler inn mot vinduet, brytes i to og knuser begge de store glassene. Knuste blomsterpotter, jord, glasskår og noter flyr rundt ørene på oss. Jeg springer i kjelleren og finner en dekkplate til vinduet, organisten og resten av familien rydder, vasker og bærer ut matter. Om kvelden kan igjen forbipasserende lytte til spilleglade brødre.

En kveld jeg sitter i bridgelag – advokatkontoret brukes til dette formål en gang i uken – spør min makker om jeg er interessert i et så godt som nytt piano. Instrumentet hører til et konkursbo som jeg bestyrer, fortsetter han. Du kan få det mot å overta avbetalings-kontrakten. Det står halvparten igjen av kjøpesummen, avdrag kr. 30 pr. måned. Tilbudet høres fristende, men tør jeg binde meg til en såpass stor utbetaling? En halv ukelønn. Bror og søster er optimister, jeg skal legge ut for deg om det kniper, forsikrer hun.

Etter noe krangel med eieren, som først nekter å utlevere pianoet, kjører vi sent på kveld over Gevingåsen til tonene fra «Bryllupsdag på Trollhaugen». Det er yngstemann, plassert på en kasse, som prøvespiller den nyervervede herligheten.

Nå ble det musikk for alvor i gården, at ikke mor gikk trett, kan en saktens spørre. Det gjorde derimot en lege som hadde kontor under oss. Han kom farende opp et par ganger: Visst satte han pris på Weniavski, men ikke når han lyttet på pasientene sine. Vi forstod godt hans reaksjon, dempet ned eller holdt opp i kontortida.

Høsten 1930 får jeg timelærerpost på Lillestrøm, og kommer for første gang til Oslo. Min bror møter på Østbanen, og nå får vi noen få dager sammen, er i Marka en sving, går på museer og stikker innom en billig kafe – riktig hygger oss. Han er nettopp ferdig med "forberedende" og skal reise heim til Stjørdal. Videre studier nå er ikke å tenke på, - kausjon, lån i tredveåra til et filologistudium? Nei, en får satse på tilfeldige jobber og vente på lysere tider. Vi er jo forsåvidt samme båt, med den forskjell at jeg har en beskjeden fageksamen og kan søke fast stilling i skolen. Den første vinteren etter samværet vårt er han huslærer Hemne, en lite inspirerende stilling. Etter en alvorlig blindtarmoperasjon på Innherred sykehus, får han lungebetennelse - en vanlig komplikasjon i hine dager.

Han går nå heime - delvis som rekonvalesent - reiser så atter til Oslo og tar ettårig kurs ved Treider handelsskole. Forretningslivet har få jobber å tilby, så det satses på privat-undervisning - nå ved middelskole. En vinter på det forblåste Ørlandet, en vinter i Fauske og til slutt ett år i Grong. Her får han tuberkulose og blir innlagt på Ringvoll sanatorium. Da jeg besøkte ham i sommerferien kjente han seg i bra form. Høsten 1938 startet han halvårslige handelsskolekurser i Stjørdal, får autorisasjon og eksamensrett. Skolen oppnår snart anerkjennelse, får nok elever. Distriktet har fått et nytt skoletilbud. Nærmeste handelsskole ligger i Trondheim. Med korte avbrudd under okkupasjonen, er skolen i virksomhet til 1945.

Jeg giftet meg i 1935 og ble samme år ansatt i Sørli. Det var visst bare en gang han besøkte meg i fjellbygda, min familie ferierte da i Stjørdal.

Etter oppholdet syklet vi begge over de to fjellovergangene – Lauvsjølia og Lifjell. Den gamle vegen krocket seg fram i skjæringer, mellom steinrøyser og langs bekkedar. Vi fant en lun rasteplass ved en heller, en liten bekk sildret forbi og solen skinte fra klar himmel. Etter middagen, strakte vi oss – mykt moseleie, småpratet og kom inn på så mangt. Som sine brødre hadde han drømmen, ville nå lenger i musikk, og for sitt vedkommende få studere filologi. Likevel var han stort sett fornøyd, likte det han jobbet med. Karriere tror jeg ikke han tenkte på.

At han var dyktig både som lærer og administrator er hevet over tvil. Vår felles venn – en h.adv. underviste i handelsrett på disse kursene, han berømmet min brors dyktighet og den betydning skolen hadde for området.

En lykkestund på vidda, stillhet, fortrolighet – en rolig natur, åser bak åser mot himmelblået.

Sommeren 1945 ble jeg ansatt på Inderøy, året etter flyttet min bror til Follafooss. Det undret meg litt at han ville gå over til en underordnet stilling ved bedrift, etter å ha opparbeidet sin egen virksomhet. Med dristighet og pågangsmot kunne det vært mulighet for ny satsing i egen gård. Nå vel, det var mange som ikke våget å sette seg i gjeld ved huskjøp - etter okkupasjonen.

Trivselen i den nye jobben ble nok heller liten. Ledelsen var vanskelig å samarbeide med, arbeidet var ensformig og stressende. Dette betrodde han meg mer enn en gang.

Det var ikke langt mellom oss tvers over fjorden. Vegen rundt – Malm, Beitstad, Steinkjer – ble ei halv dagsreise, dårlig forbindelse som det var. Han fikk seg først en liten robåt, og med denne la

han i vei for å besøke oss. Vi var informert om utfarten og holdt utkik fra kvistvinduet. Midtfjords kom ei vindrosse, og båten drev av mot Skarnsundet. En av guttene og jeg kastet oss på sykkel, raste utover mot Folsanden - badestedet vårt. Her fikk vi ham velberget i land før strømmen fikk tak i farkosten. Han var både oppgitt og utslitt, men etter middagskaffen satt vi atter ved pianoet. Senere fikk han instrument selv, og det betydde sikkert mye for ham.

Han gav likevel ikke opp håpet om å knytte en sjøverts forbindelse mellom oss, kjøpte en gammel motorbåt og kom med familien på en lengre visitt. Det oppstod problemer også denne gang, nevneverdig motorkyndig var ikke bror min. Handlag, sans for det praktiske – en arv fra far -hadde han ikke, hans evner lå mer på det teoretisk plan.

Lenger ut på sommeren kom han alene i motorbåten, tok oss med utover en stille, solblank fjord. Motoren banket lystig et stykke, begynte å hoste og så ble vi liggende. Vår kvinnelige passasjer likte seg ikke – formår ikke å dele sjølivets gleder med oss andre i familien. Vi to mannfolka skrudde rør av og på, fikk til slutt ut noe rusk, og farkosten tøffet igjen innover leia. Nå ville imidlertid mor i land, og sola gikk ned under full musikk fra salongen på «Stubban».

Etter vi i femtiåra fikk vår velbrukte Opel varevogn, ble det turer rundt fjorden. Nå tok vi bror med til fjells, i bærskog og kjørte utover mot havet. I det gamle, rommelige huset bedriften stilte til disposisjon, ble våre velbrukte noter tatt fram: septett, norske danser, «Den ufullendte» (Schubert) og mange andre.

Fiolinen er lagt på hylla, det gamle, velbrukte instrumentet mitt gikk tapt under krigen.

En av de lengste utfartene vi hadde sammen, var til Ørlandet. Vi var innom Austråt, Bojers minnekirke - ja, vi teltet på «Jarnskjeggets ættegard». Her eksploderte et dekk, noe som skyldtes Mærebloterens skjeggtuster, påstod guttene våre. Størst interesse vakte sikkert barokklottet og renessanseborgen fra 1650-åra. Jeg husker hvor inngående «Kyrietidene» ved den imponerende hovedinngangen ble gransket. De ville sannsynligvis blekne ved siden av sine berømte søstre ved Akropolis, men for oss var det en stor opplevelse.

En vakker vinterdag gikk vi på ski i Nordfjellet, over høgdene innover mot Selavatnet. Fint terreng, ikke ulikt det vi vanligvis ferdes i – Skalstufjellet – der bror sammen med oss jumpet fram (1. pinsedag) på de få snøfleckene som ennå lå igjen.

I Stjørdal måtte vi nøye oss med en tur til «Buen», helst da om sommeren. Her kunne en prøve fiskelykke i vatnet, gå på Bukammen eller stikke innom hytta til en kjenning.

Likevel var det nok musikken som tok det meste av vår fritid. Han spilte meget godt, og kunne sikkert drevet det langt på klaver – om oppvekstforholdene hadde vært annerledes. Han prøvde seg som komponist, skrev småstykker – det siste var vel en bryllupsmarsj.

Min bror fikk en brå død, som så mange i familien. Det skjedde ved en bryllupsfest – under middagen. Han hadde i forveien spilt marsjen i kirken, holdt en kort tale ved bordet, men så hastet han ut. Hans nærmeste fant ham døende da de kom til – infarkt. Det var et hardt slag som rammet meg på nyåret 1967, et halvt år etter mitt eget infarkt.

Disse minneord er ment som en hyllest til et generøst, godt menneske – en kunstnernatur.